

Федоренко О. І., доктор педагогічних наук, професор;
начальник кафедри психології та педагогіки ХНУ ВС (м. Харків)

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано зміст поняття «підготовка» до професійної діяльності фахівців правоохоронної сфери. Розглянуто чинники, які необхідно враховувати при підготовці фахівців цієї сфери до професійної діяльності; виділено особливості професійної діяльності, які відображають її специфіку і впливають на зміст підготовки до цієї діяльності. Аргументовано значні навчальні можливості мультимедійних засобів, доведено високу ефективність їх використання для засвоєння навчальної інформації. Показано, що використання мультимедійно поданої інформації позитивно впливає на розвиток пізнавальних процесів людини (сприйняття, пам'яті, мислення). Обґрунтовано доцільність використання мультимедійних засобів навчання при підготовці курсантів до професійної діяльності.

Ключові слова: підготовка, професійна діяльність, мультимедійні засоби навчання, майбутні працівники органів внутрішніх справ.

В статье проанализировано содержание понятия «подготовка» к профессиональной деятельности будущих специалистов правоохранительной сферы. Рассмотрены факторы, которые необходимо учитывать при подготовке специалистов данной сферы к профессиональной деятельности; выделены особенности профессиональной деятельности, которые отражают ее специфику и влияют на содержание подготовки к этой деятельности. Аргументированы значительные учебные возможности мультимедийных средств, доказана высокая эффективность их использования для усвоения учебной информации. Показано, что использование мультимедийно представленной информации позитивно влияет на развитие познавательных процессов человека (восприятие, памяти, мышления). Обоснована целесообразность использования мультимедийных средств обучения при подготовке курсантов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: подготовка, профессиональная деятельность, мультимедийные средства обучения, будущие сотрудники органов внутренних дел.

У сучасному світі визначилися тенденції, з одного боку, до більшої конкретизації, професіоналізації вищої освіти, а з іншого – діалектично протилежна тенденція підготовки фахівців широкого профілю. У системі вищої професійної освіти Міністерства внутрішніх справ це досягається за рахунок здійснення підготовки за всіма напрямками права з урахуванням специфіки відповідної спеціалізації. Для майбутнього працівника органів внутрішніх справ це означає формування та розвиток філософських, правових, педагогічних, психологічних, соціальних знань. При цьому необхідно забезпечити водночас і спеціалізацію. У зв'язку з цим зростають вимоги до формування змісту навчальних дисциплін. Специфіка підготовки майбутніх працівників міліції до професійної діяльності полягає в тому, що, з одного боку її зміст має базуватися на змісті професійних дисциплін юридичної спрямованості, а з іншого – враховувати зміст соціально-педагогічних дисциплін та особливості майбутньої професійної діяльності, оскільки професія

належить до типу професій «людина-людина».

Мета статті – обґрунтувати доцільність використання мультимедійних засобів навчання у процесі підготовки майбутніх працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності.

У педагогічних дослідженнях існують різні підходи до визначення поняття «підготовка». Так, деякі вчені поняття «підготовка» ототожнюють з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші дослідники (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцько та ін.) вважають, що підготовка включає в себе формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури (М. Ануфрієв, О. Бакаєв, О. Бандурка, Н. Гранат, Є. Клімов, В. Попков, О. Ярмиш та ін.) показав доцільність побудови процесу підготовки майбутніх працівників органів внутрішніх справ з урахуванням наступних чинників:

– зміст освіти вищих навчальних закладів МВС орієнтований переважно на формування у майбутніх фахівців ОВС правових знань різного напрямку (громадського, кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного права та ін.), а також карально-правових підходів (припинення та покарання) щодо профілактики правопорушень;

– у змісті підготовки майбутніх працівників ОВС, не зважаючи на соціально-педагогічний характер їх професійної діяльності, недостатньо представлені відповідні навчальні курси та дисципліни, які сприяли б засвоєнню тих необхідних знань, умінь та навичок, без яких фахівець не здатен на належному рівні виконувати професійні функції, необхідні при взаємодії з представниками різних груп населення (дітьми, молоддю, пенсіонерами і т. ін.);

– побудова процесу навчання, що склалася, орієнтована в основному на репродуктивне засвоєння знань та вмінь, а не на оволодіння узагальненими, універсальними методами та прийомами професійної діяльності, які б могли варіативно застосовуватися при зміні соціальних умов або умов діяльності;

– організація процесу навчання майбутніх працівників ОВС включає переважно традиційні методи та форми викладання навчального матеріалу, які сприяють формуванню знань, але не можуть забезпечити формування на належному рівні умінь та навичок, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності, і не повною мірою сприяють формуванню професійно важливих рис та якостей особистості. Формування умінь та навичок вимагає такої організації навчального процесу, яка стимулювала б курсантів самостійно, активно та творчо застосовувати набуті знання в різних ситуаціях. Реалізувати це можливо через включення в процес підготовки курсантів активних методів навчання (ділових ігор, тренінгу та ін.), адже вони дозволяють моделювати умови майбутньої професійної діяльності;

– не на належному рівні у підготовці майбутніх фахівців ОВС представлені питання формування знань, умінь та навичок спілкування, як в умовах професійної діяльності, так і за її межами. Професія міліціонера належить до типу професій

«людина-людина» і реалізується засобами спілкування, що свідчить про те, що майбутня професійна діяльність вимагає володіння комунікативними вміннями та навичками, які мають бути сформовані у процесі підготовки до професійної діяльності.

Ці чинники викликають необхідність внесення суттєвих змін в організацію підготовки сучасного правоохоронця до професійної діяльності.

Науково обгрунтовану підготовку майбутніх правоохоронців до професійної діяльності доцільно здійснювати на основі системного підходу, який передбачає розгляд та взаємодію всіх компонентів системи в їх єдності та взаємозв'язку. Використання системного підходу в процесі підготовки майбутніх працівників органів внутрішніх справ дає можливість перейти від опису явищ та їх зовнішніх проявів до визначення, розуміння їх взаємозв'язків і внутрішнього змісту.

Як було зазначено вище, у напрямі підготовки Право 6.0601 дві спеціальності, за якими здійснюється підготовка майбутніх працівників міліції в Україні - 7.060101 «Правознавство» та 7.060102 «Правоохоронна діяльність». В рамках першої спеціальності мають місце спеціалізації «Слідча», «Боротьба із незаконним обігом наркотиків», «Боротьба з економічними злочинами», «Боротьба із кіберзлочинами», в рамках другої такі спеціалізації – «Міліція громадської безпеки» (дільничні інспектори міліції), «Кримінальна міліція», «Міжнародна правоохоронна діяльність». Отже, майбутні фахівці будь-якої з названих правових спеціальностей в процесі навчання повинні отримати знання не тільки з різних галузей права (кримінального, адміністративного, сімейного, громадського, трудового та ін.), а й знання з різних галузей психології (загальної, вікової, соціальної), педагогіки (загальної, соціальної), соціології і т. ін.

Слід підкреслити, що професійна діяльність працівників має специфічні риси, не враховувати які при підготовці майбутніх фахівців неможливо. Аналіз спеціальної літератури (О. Бандурка, Б. Бовін, С. Безносков, М. Мягих, А. Сафронов) дозволяє виділити особливості професійної діяльності, що є специфічними для фахівців правоохоронної сфери.

1. Діяльність працівника ОВС протікає в площині правових суспільних відносин. Існує жорстка правова регламентація (нормативність) професійної поведінки, прийнятих рішень. Дана регламентація професійної діяльності працівника ОВС відрізняє її від інших професій і має бути врахована в змісті навчальних дисциплін.

2. Діяльність правоохоронця передбачає наявність владних повноважень, прав та обов'язків застосовувати владу від імені закону. Урахування даної особливості є необхідним при розробці в цілому змісту підготовки до професійної діяльності.

3. Особливістю професійної діяльності працівника ОВС є процесуальна самостійність, персональна відповідальність за прийняті рішення.

4. Висока емоційність, екстремальність праці, необхідність виконання великого обсягу і різних за характером професійних завдань в умовах гострого дефіциту інформації і часу, активної протидії осіб, що ігнорують правові норми.

5. Нестандартний, творчий характер діяльності працівників органів внутрішніх справ. Працівнику ОВС доводиться мати справу з різними життєвими ситуаціями, долями людей, які очікують від нього допомоги, творчого підходу у вирішенні проблем, уважного вивчення виникаючих правовідносин. Цим визначається необхідність наявності у працівника високого рівня знань, загальної культури і освіченості, інтелектуальних і творчих здібностей. Все це необхідно враховувати при розробці змісту навчальних дисциплін у процесі підготовки до професійної діяльності.

6. Особливістю професійної діяльності працівників міліції є те, що вона має соціально-педагогічний характер. Тобто окрім володіння знаннями, уміннями та навичками професійно-правової спрямованості працівники ОВС обов'язково повинні володіти знаннями, уміннями і навичками соціально-педагогічного та психологічного характеру. Оскільки саме від рівня їх педагогічної освіченості залежить якість та ефективність її виконання.

7. Важливою особливістю діяльності працівників ОВС є комунікативний аспект їх діяльності. У рамках професійної діяльності вони спілкуються з різними верствами населення: дітьми, їх батьками (родичами), вчителями, адміністрацією навчальних

закладів, пенсіонерами та ін., що визначає різноплановість їх комунікацій.

Підготовка майбутніх правоохоронців до професійної діяльності має здійснюватись з дотриманням таких педагогічних умов:

- забезпечення формування у курсантів позитивної мотивації навчання та мотивації до майбутньої професійної діяльності, що досягається використанням комплексу методів, прийомів та форм навчання і виховання особистості;

- варіативного застосування методів активного навчання, оскільки дані методи в більшій мірі, ніж репродуктивні та пояснювально-ілюстративні, дозволяють моделювати умови майбутньої професійної діяльності, сприяють самостійному, творчому засвоєнню і застосуванню знань, оволодінню уміннями та навичками майбутньої професії;

- удосконалення методики проведення навчальних занять для підвищення якості засвоєння знань, оволодіння уміннями та навичками здійснення майбутньої професійної діяльності, що позитивно позначиться на якості підготовки до професійної діяльності в цілому;

- практичної спрямованості підготовки майбутніх працівників ОВС до професійної діяльності, що досягається удосконаленням виробничої практики курсантів через включення в її зміст всіх програм практики (ознайомчої, навчальної, виробничої (стажування на посаді)), які мають сприяти залученню курсантів до майбутньої професійної діяльності;

- забезпечення міжпредметної спрямованості (правової, педагогічної, соціальної, психологічної та ін.) навчання через включення в зміст викладання навчальних дисциплін відповідних тем та питань, які дозволяють комплексно підготувати майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Таким чином, підготовка майбутніх правоохоронців до професійної діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі - цілеспрямований, організований, динамічний процес, інноваційний за своїм характером, адаптований до умов майбутньої професійної діяльності.

Покращити рівень підготовки майбутніх працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності шляхом використання у навчальному процесі мультимедійних

засобів. Науково доведеним вітчизняні дослідники визнають факт, що візуалізація та наочність навчальної інформації на 30 % покращує засвоєння матеріалу. «За результатами сучасних досліджень, – пише Г. Селевко, – в пам'яті людини залишається 1/4 почутого, 1/3 побаченого, 1/2 побаченого і почутого одночасно, 3/4 якщо до того ж учня залучено до активних дій» [7].

За допомогою зору суб'єкт навчання сприймає не лише текст, але й наочність різного роду, забезпечуючи включення не лише логічного мислення та пам'яті, але й образного мислення й образної пам'яті. Зокрема, на думку В. Меламуд, «комп'ютерна візуалізація формує уявлення, які займають центральне місце в образному мисленні» [5]. Деякі автори вважають, що мультимедійні засоби сприяють розвитку емоційної пам'яті завдяки більш емоційному сприйняттю навчального контенту (Л. Гризун, Т. Хачумян), асоціативної, звукової та візуальної пам'яті студента» (І. Ібрагімов), символічного або візуального мислення та пам'яті (О. Гребенюк, Р. Арнхейм). За висновками І. Захарової [3], мультимедійні засоби, які використовують графіку, сприяють розвитку таких важливих якостей, як інтуїція, а В. Меламуд відзначає їх позитивний вплив на розвиток творчої рефлексії мислення.

Використання мультимедійних засобів навчання, на думку С. Брязгіної, «максимально полегшує розуміння і запам'ятовування залучаючи до процесу навчання інші, ніж звичайний підручник, можливості людського мозку, зокрема, слухову й емоційну пам'ять» [2].

Важливість візуалізації навчального матеріалу обумовлена тим, що людина 95% всієї інформації отримує візуально, причому «наочні образи виступають як обов'язковий елемент і чуттєва основа мислення» (Ю. Жук), а для нашої традиційної освіти характерно перебільшення значення вербально-логічного інтелекту (за оцінками фахівців, текст – переважаючий компонент підручника, який становить в середньому 65,9 % його обсягу, а у вищій школі – до 90 %).

Таким чином, мультимедійність як можна розглядати як умову стимулювання афективних процесів (оскільки вона актуалізує позитивні емоційно-мотиваційні стани) та когнітивних процесів. Останній

висновок може заперечуватись деякими фахівцями, тому ми наведемо аргументи на користь цієї позиції. Відзначимо, що дослідники виділяють два способи навчальної візуалізації: ілюстративний, допоміжний для знань, вже формалізованих у вербальній або табличній формах, і когнітивний, який породжує знання. Якщо ілюстративний спосіб покликаний сприяти навчальній мотивації, то когнітивна візуалізація призначена для полегшення когнітивних процесів та підвищення його ефективності.

Як вважає О. Мисечко [6], одним із найбільш простих і поширених прийомів когнітивної графіки є візуалізація структури навчального матеріалу. Її необхідність викликана тим, що домінуюче в навчанні усне джерело інформації характеризується «летючістю» і тому важче для сприйняття, а тим більше для осмислення. У таких випадках осмислення здійснюється після лекції з опорою на конспект або роздавальний друкарський матеріал. Навіть при високому ступені готовності до лекції осмислення, проведене в процесі слухання, має бути завершене після лекції. Тим більше, що у віці, в якому перебувають курсанти, сильніше зорова та змішана пам'ять, ніж слухова.

Слід погодитись із висновками одного з провідних вітчизняних фахівців у цій галузі В. Марігодова щодо тісної взаємодії образного та логічного мислення. Так, дослідник вказує на необхідність попередньої дедуктивної обробки навчального матеріалу викладачем, в результаті якої він знаходить та створює образи, які відображують сутність навчального фрагмента. Вчений слушно зауважує, що перетворення навчальної інформації у схеми, графіки, рисунки, символи забезпечує підвищення «рівня інформаційного потоку, що подається до мозку студента» [4].

При використанні мультимедійних засобів наочність представлена не лише статичною графікою, але й динамічною анімацією, відео. Динаміка мультимедіа наближає загальне враження від навчального матеріалу до сприйняття об'єктивної реальності, яка ніколи не з'являється статичною. Цей чинник, у свою чергу, сприяє прояву мимовільної уваги, яка (згідно з висновками когнітивних психологів з

обов'язковістю концентрується на потенційно більш значущих стимулах.

Ці можливості дозволяють констатувати *здатність мультимедійних технологій впливати на обидві півкулі головного мозку*, включити додаткове джерело підвищення інтенсифікації навчання, пов'язане з типом інтелекту, притаманним лівій півкулі. До того ж, мультимедійно представлена навчальна інформація «дозволяють презентувати об'єкт, процес в різних інформаційних видах, що сприяє більш точному відображенню його в ментальних образах» [1].

Механізм впливу мультимедійності вдало розкриває Н. Анисимова і зазначає, що в процесі навчання подаються досить складні поєднання сенсорних стимулів. Завдання студента (курсанта) в тому, щоб розпізнати цю інформацію та засвоїти її. Мультимедійні технології надають усі можливості для

здобуття інформації, що містить звук, графіку, відео та текст. При цьому різні стимули впливають на певні чуттєві рецептори, кожна сенсорна подія вносить свої відчуття [1]. Завдяки тому, що «при використанні мультимедіа у студентів працюють різні форми сприйняття, вони вчаться сприймати проблеми синтетично, одночасно виконувати декілька когнітивних завдань (слухати, дивитися, відбирати потрібне, писати).

Таким чином, використання у навчальному процесі мультимедійних засобів навчання сприйме удосконаленню і розвитку пізнавальних процесів курсантів, підвищенню якості й обсягу засвоєної ними інформації, дозволить реалізувати між предметні зв'язки, що в цілому позитивно позначиться на рівні їх підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Анисимова Н. С. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении : автореф. дис. на соиск. науч. степени доктора пед. наук : 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания / Н. С. Анисимова. – Санкт-Петербург, 2002.
2. Брызгина С. П. Концепция создания электронных учебников и ее практическая реализация / С. П. Брызгина, С. Л. Позднякова // Проблемы открытого образования. Матер. III междунар. науч.-практич. конфер. – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2003. – С. 42-49.
3. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пос. для студ. ВУЗ / И. Г. Захарова. – М. : Изд. Центр "Академия", 2005. – 192 с.
4. Марігодов В. К. Підвищення ефективності та розвитку пам'яті студентів шляхом дедуктивної обробки навчальної інформації / В. К. Марігодов // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К.: НМЦ ВО, 2006. – Вип. 44. – С. 32-38.
5. Меламуд В. Э. Особенности, некоторые направления и тенденции применения информационных технологий в современном образовании / В. Э. Меламуд // Мир психологии. Науч.-методич. журнал. – 2006. – № 2 (38) – С. 242-243.
6. Мисечко О. Є. Шляхи підвищення ефективності сучасної лекції / О. Є. Мисечко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : НМЦ ВО, 2004. – Вип. 36. – С. 262-271.
7. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.

Fedorenko E. I., doctor of pedagogical science, professor, head of department

THE USE OF MULTIMEDIA MEANS OF LEARNING IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS OF FUTURE POLICE OFFICERS

The article analyzes the meaning of the concept "training" to the professional activities of future law enforcement officers. A brief description of police professional activities is presented. Factors that should be taken into account during the professional training of specialists in this field are considered; peculiarities of professional activities that reflect its specificity and affect the training content are examined. Significant learning opportunities of multimedia are argued, high efficiency of its use for educational information learning is proved. Possibilities of multimedia means of learning for presenting different kinds of illustrated material are introduced. It is shown that the use of information presented in multimedia has a positive influences on the development of human cognitive processes (perception, memory, thinking). The expediency of the use of multimedia means of learning during students professional training is justified.

Keywords: training, professional activities, multimedia means of learning, future law enforcement officers.